Prof. dr hab. Marek Drwięga
Zakład Etyki,
Instytut Filozofii UJ

Kraków. 10.04. 2020

Recenzja rozprawy habilitacyjnej i dorobku naukowego dr Piotra Domerackiego

Dr Piotr Domeracki obronił pracę doktorką poświęconą „Filozoficznemu wymiarowi fenomenu samotności" (Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu) w 2007 roku, wcześniejsze studia magisterskie z filozofii ukończył pracą poświęconą „Toposowi samotności w dziejach filozofii. Przegląd stanowisk" (Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu) w 2003r. Od roku 2007 pracuje na stanowisku adiunkta w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu, od 2015 w Zakładzie Etyki Instytutu Filozofii UMK.

1. Osiągnięcia naukowe

Obszarem naukowych zainteresowań Habilitanta jest przede wszystkim etyka i antropologia. Po zapoznaniu się z dorobkiem naukowym dr P. Domerackiego, można stwierdzić z całą pewnością, że jak dotąd napisał on kilkadziesiąt różnego rodzaju tekstów (książek, rozdziałów monografii, artykułów itd.), z których zdecydowana większość dotyczy problematyki samotności. Pozostałe teksty, których jest niemało i dotycząc różnych kwestii, tworzą raczej ciekawy dodatek do tego zagadnienia. Zatem głównym tematem tworzącym centralne zagadnienie naukowe, wokół którego skupia się aktywność naukowa dr. P.

Domerackiego, jest samotność. Tą problematyką zajmuje się on bowiem zaczynając od pracy magisterskiej przez doktorat do obecnego momentu. Twórczość Habilitanta zgodnie z procedurą oceny dorobku podzielić można na dwie części. Pierwsza obejmuje okres po napisaniu doktoratu, druga dotyczy monografii *Horyzonty i perspektywy monoseologii. Filozoficzne studium samotności*, która została przedstawiona jako rozprawa habilitacyjna. Dorobek naukowy Habilitant omówię posługując się tym dwuczęściowym schematem.

Związane z pierwszym obszarem publikacje otwierają artykuły: *Związki samotności z kontemplacją w perspektywie filozoficznej (*Kultura i Edukacja 2008), *Philosophy of Garden as a Philosophy of Loneliness* (w monografii zbiorowej *Space of a Garden- Space of Culture* (ed.) G. Gazda and M. Golob), *Topos samotności w filozofii mistycznej* (Filozofia Religii t. 5, 2009), *Zła samotność. W kręgu malistycznej koncepcji samotności* (w monografii zbiorowej pod red. R. Wiśniewski, M. Jaranowski *Koncepcje i problemy filozofii zła* 2009). Wymienione teksty oraz grupa tekstów opublikowanych kilka lat później takich jak: *Miłość i samotność – konfrontacje* (w Filozofia Chrześcijańska tom. 11. 2014), *Negakjologie sfery publicznej. Społeczna anomia, apatia i atomia, czyli w kręgu mono(seo)krajci (*Ruch Filozoficzny-2, 2014) oraz *Paradygmatyczne konceptualizacje samotności i wspólnotowości w dyskursie monoseologicznym* (w Filozofia Chrześcijańska tom.12, 2015), *Wspólnotowi, choć samotni. Paradoksy Ortegowskiej filozofii życia* (Annales Universitatais Mariae Curie-Skłodowska, Lublin 2015) przynależą do głównego nurtu badań Habilitanta, które dotyczą kwestii samotności. Znaczna część tych tekstów, przerobionych lub nie, wejdzie później w skład monografii, czy raczej stanie się rozdziałami monografii *Horyzonty i perspektywy monoseologii*, która jest rozprawą habilitacyjną. Tę linię rozwoju uzupełnia autorska monografia P. Domerackiego zatytułowana *Rozstaje samotności. Studium filozoficzne* (Wydawnictwo Nomos, Kraków 2016). Ta licząca 380 stron książka z kolei jest, jak się zdaje, przerobioną i rozbudowaną wersją doktoratu. Wynika stąd pewien paradoks i jednocześnie trudność dla recenzenta. Z jednej strony bowiem doktorat i wszystko co z nim związane stanowi wprawdzie punkt odniesienia przy ocenie dorobku naukowego w procesie oceny Habilitanta, ale nie powinien być brany pod uwagę, gdyż dotyczy zupełnie innego procesu, w trakcie którego przyznawano tytuł doktora. Z drugiej, w przypadku P. Domerackiego został on gruntownie przerobiony i wzbogacany, co w efekcie dało dzieło dojrzałe i wielowymiarowe stanowiące w swojej dyscyplinie, czyli w filozoficznej refleksji nad samotnością pozycję niemalże klasyczną, a przynajmniej jeśli nie klasyczną, to bez wątpienia lokującą ją w rzędzie lektur niezbędnych w danej dyscyplinie. Ten fakt poświadcza zresztą umieszczenie na początku rozprawy wstępu napisanego przez Bena L. Mijuskovica, a więc osoby o ugruntowanej pozycji

i międzynarodowym autorytecie w tej dyscyplinie. Książka P. Domerackiego stanowi dobrze napisane hermeneutyczne studium, którego przedmiotem stała się problematyki samotności rozważana z historyczno-systematycznej perspektywy. Autor starał się w nim wypracować podstawowe pojęcia analizy tego złożonego fenomenu. Jak się zresztą okazuje sięgał po zawarte tam rozstrzygnięcia w wielu swoich tekstach. Omawianą grupę tekstów można więc potraktować jako przygotowanie dla rozprawy habilitacyjnej i dokładnie prześledzić niektóre tematy, które stopniowo się pojawiają. Pośród tych tekstów jest jeden, który wzbudził moje wątpliwości. Chodzi o *Negakjologie sfery publicznej. Społeczna anomia, apatia i atomia, czyli w kręgu mono(seo)krajci*. Przy tej okazji chciałbym zwrócić uwagę na pewną cechę pisarstwa dr. P. Domerackiego. Autor ogólnie pisze posługując się raczej językiem jasnym, choć nieco barokowym z rozbudowaną ornamentyką, a w jego analizach dostrzec można troskę o doprecyzowanie znaczeń i jednoznaczne określnie pojęć. Ma on przy tym pewną nieodpartą, jak się wydaje, skłonność do tworzenia neologizmów oraz sięgania do greckich lub łacińskich pojęć przy ich tworzeniu. Nie byłoby to niczym zły, wręcz przeciwnie, gdyby utrzymywało się w pewnych dyktowanych przez rozsądek granicach. Niekiedy jednak autor wraz z językiem świętuje i wówczas dążenie do tworzenia naukowej nomenklatury przeistacza się w graniczący z groteską słowotok, co dobrze ilustruje przywołany artykuł o wdzięcznie brzmiącym tytule: *Negakjologie sfery publicznej. Społeczna anomia, apatia i atomia, czyli w kręgu mono(seo)krajci.*

Do pierwszego obszaru publikacji należą także teksty, które dotyczą wielu różnych zagadnień. Pokazują one szerokie pole zainteresowań Habilitanta wykraczające poza obszar związany z samotnością. Mieszczą się tutaj takie teksty jak: *Błahe horyzonty Vattimowskiej etyki interpretacji* (Filozofia Chrześcijańska, t. 6, 2009), poświęcone analizie hermeneutyki G. Vattimo, *Detranscendalizacja rozumu monologicznego. Antycypacje Feuerbachowskie* (Filozofia Dialogu, t.8, 2009) historyczne studium stanowiska Feuerbacha jako dialogika, *Aristocratism of the Spirit in Henryk Elzenberg`s Philosophy* (Dialogue and Universalism, n. 8-9/2009) skupiający się na kwestii arystokratyzmu ducha Henryka Elzenberga, *Deontologia kłamstwa: czego możemy się nauczyć od MacIntyre`a* (w red. Zuziak, Wł., Byrska, J. *Kłamstwo w życiu publicznym,* Kraków 2009) poświęcony analizie kłamstwa, *Kontrowersje wokół dobra wspólnego* (w red. Probucka D. *Dobro wspólne*, Kraków 2010), ciekawa analiza kategorii dobra wspólnego, *Zrównoważony rozwój jako nowa etyka przyszłości* (Kultura i Edukacja, nr. 4, 2010) poświęcony tytułowemu zrównoważonemu rozwojowi w relacji do etyki. Do wymienionych tekstów dochodzą: *Prawo do duchowości: Williama Jamesa dialog między sceptykiem, agnostykiem i intelektualistą. W setną rocznicę śmierci filozofa* (Ruch filozoficzny,

3, 2010) poświęcony analizie pojęcia duchowości, wspomnieniowe *Memorabilium ku czci Profesora Edwarda Iwona Zielinskiego* (Ruch Filozoficzny, 1, 2011), *Lęk przed utratą życia w kontekście etyki spełnionej nowoczesności* (w red. Probucka, D. *Etyka i sens życia,* Kraków, 2011) oparte na analizie *Źródeł podmiotowości* Charlesa Taylora studium nowoczesności, *Podstawy edukacji i kształtowania świadomości społecznej w duchu zrównoważonego rozwoju* (w red. W. Tyburski, *Zasady kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego rozwoju*, Toruń, 2011) napisane wraz z W. Tyburskim studium o etyce środowiskowej. W tym obszarze mieszczą się również: *Życzliwość,* (w *Sześć cnót mniejszych,* Toruń 2012) napisana wspólnie z M. Jaranowski i M. Zdrenką książeczka poświęcona wybranym cnotom etycznym, *Implikacje etyczne ontologii fundamentalnej Jean-Paul Sartre`a* (w *Jean-Paul Sartre w poszukiwaniu moralności. Etyczne dziedzictwo myśli*, Poznań, 2013) ciekawy tekst o etycznych implikacjach ontologii fundamentalnej Sartre`a, *Ekoantropologia antyhumanistyczna. Przypadek Johna Nicholasa Graya* (w Studia Ecologia et Bioethicae, 13, 2015) poświęcony stanowisku J.N. Graya, *Bierdiajewowska filozofia człowieka jako filozofia dialogu* (Sofia, vol. 15, 2015) artykuł o Bierdiajewie jako dialogiku, *Kondycja Kościoła Katolickiego w Polsce-Autorytet i Komunikacja* (Poznań 2015) książka napisana wraz z P. Strzyżyńskim poświęcona problemom kościoła katolickiego w Polsce, czy *Heterologia, od stygmatyzacji do gloryfikacji innego w filozofii* (w red. M. Jedliński, K. Witczak, *Oblicza obcości,* Bydgoszcz, 2016) analiza tematu innego, jednego z centralnych dla współczesnej filozofii oraz *Nieuchronność nihilistycznej zdolności niszczenia. W kręgu etyki przemocy. Aktualia,* (w.(red.) Drwięga, M., Strzelecki, *Filozofia wobec zła. Od spekulacji do transgresji. Philosophy and Evil. From Speculation to Transgression,* Kraków, 2018) analiza związana ze współczesną formą zła. W tak zarysowanym obszarze pojawia się kilka charakterystycznych dla P. Domerackiego kwestii, które wyznaczają bogate i różnorodne pola zainteresowań Habilitanta. Należą do nich przede wszystkim zagadnienia etyczne i antropologiczne, ale oprócz tego pojawiają się także kwestie związane z hermeneutyką, historią filozofii i jej tematami, a nawet zagadnienia religijne, gdzie analiza doświadczeń mistycznych sąsiaduje z troską o aktualny, ziemski stan kościoła.

Podsumowując: wykaz prac opublikowanych pomiędzy doktoratem a przedłożeniem rozprawy habilitacyjnej obejmuje bardzo różnorodne publikacji, których liczba wynosi 50. Większość tych artykułów, monografii, rozdziałów monografii, części książek i książek była recenzowana oraz publikowana w renomowanych czasopismach i wydawnictwach. Teksty te publikowane w różnych, w większości ogólnopolskich wydawnictwach, są dobrze napisane. Dorobek jest różnorodny i bogaty. Część omawianego dorobku poprzedzają i przygotowują materiał dla rozprawy habilitacyjnej, czy dokładniej stanowią część rozprawy habilitacyjnej.

Ponieważ od uzyskania tytułu doktora upłynęło 13 lat można uznać ten dorobek za całkiem bogaty. Jedyna rzecz, która wypada wyraźnie słabo to publikacje w obcych językach i czasopismach międzynarodowych. Trudno bowiem uznać dwa skromne teksty napisane i wydrukowane w języku angielskim za imponujący dorobek.

Przejdę teraz do oceny samej rozprawy habilitacyjnej. Ta obszerna, licząca 425 stron praca zatytułowana *Horyzonty i perspektywy monoseologii. Filozoficzne studium samotności* (Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2018) dotyczy tytułowego problemu samotności. Trzeba od razu powiedzieć, że znaczną, jeśli nie zdecydowanie przeważającą część rozprawy, można było wcześniej poznać czytając wspomniane już artykuły Habilitanta. Tak się bowiem składa, że wymieniona przeze mnie wcześniej część dorobku, na które składały się artykuły poświęcone samotności, stała się podstawą dla rozprawy habilitacyjnej. Autor zresztą uczciwie to przyznaje we wprowadzeniu (s.66) i w nocie bibliograficznej, można jedynie zapytać: czy wszystkie one rzeczywiście zostały „gruntownie poprawione i uzupełnione"? Niektóre z nich z pewnością.

Rozprawa rozpoczyna się rozbudowanym, gdyż liczącym 60 stron, sprawiającym wrażenie nieco chaotycznego Wprowadzeniem. Autor przedstawia w nim główne zagadnienie, którym będzie się zajmował. Co ważne, we wstępie, który nie ma przejrzystej struktury, Habilitant sięgając po dane z wielu dyscyplin naukowych, nie tylko filozofii, ale także różnych odmian psychologii, kognitywistyki, pedagogiki itd. wyraźnie zamierza ująć samotność jako zagadnienie z zasady interdyscyplinarne. Następnie przechodzi do analiz filozoficznych deklarując jednocześnie cel rozprawy, w której pragnie na nowo odkryć samotność, przebadać różne jej aspekty, ale przede wszystkim „zreorientować nasze postrzeganie samotności w stronę uznania jej za niezbywalny, pełnoprawny, twórczy i rozwijający, choć niewątpliwie trudny i wymagający, element życia" (s. 43). Zatem samotność w oczach Habilitanta jawi się jako niezbywalny element ludzkiego życia i winna jako taka być potraktowana z należną powagą. Autor podzielił swoje dzieło na 10 rozdziałów, które tworzą 4 części. W części pierwszej, rozdziale pierwszym przeprowadzone zostały analizy metodologiczne wraz z ważnymi rozróżnieniami pozwalającymi lepiej zrozumieć fenomen samotności. Od fenomenu droga wiedzie do pojęcia samotności, który ma zdaniem dr. P. Domerackiego „ charakter relacyjny". To ważne określenie dla strategii autora w całym dziele, ponieważ pozwala mu umieszczać rozważania nad samotnością w różnych kontekstach. W drugim rozdziale przedstawione zostają poglądy Epikura jako filozofa samotności. Przyznam szczerze, że powód umieszczenia tych ciekawych analiz z wyraźnie metodologicznymi rozważaniami z rozdz. 1 w jednej tj. w

pierwszej części nie do końca jest jasny. Można to oczywiście tłumaczyć jako odwołanie się do jednej z pierwszych historycznych koncepcji filozofii samotności, ale nie jest to do końca przekonywujący argument, szczególnie gdy uwzględni się po pierwsze bardzo rozbudowane wprowadzenie, a szczególnie, po drugie, wcześniejszą książkę Habilitanta czyli *Rozstaje samotności*, gdzie podział historyczny ma swoje pełne uzasadnienie. Inaczej rzecz wygląda w części drugie i trzeciej. Tworzą one dobrze uzasadnione całości. W skład drugiej części zatytułowanej „Kontemplatywno-mistyczne aspekty samotności" wchodzą dwa rozdziały: rozdział trzeci pokazujący związki samotności z kontemplacją, oraz rozdział czwarty odnoszący się do relacji między samotnością a mistyką. Część trzecia książki nosząca tytuł „Sojuszniczka zła. Negatywistyczne implikacje samotności", z kolei rozszerza horyzont badań nad samotnością dodając do niego rozdział 5, w którym autor analizuje „złą samotność" oraz rozdział 6, gdzie przedstawiony zostaje problem cierpienia.

Najbardziej obszerną częścią monografii jest część czwarta zatytułowana „Od samotności do wspólnotowości i z powrotem" (s.221-354). Składa się ona z czterech rozdziałów: rozdziału 7 „Paradygmatyczne konceptualizacje samotności i wspólnotowości w dyskursie monoseologicznym", rozdziału 8 „Między samotnością a wspólnotowością: eksplikacje Bierdiajewowskie", rozdziału 9 „Wspólnotowi, choć samotni. Paradoksy Ortegowskiej filozofii życia" oraz rozdziału 10 „Miłość i samotność – konfrontacje". Prawdę mówiąc, stanowi ona rdzeń całości i zawiera najciekawsze, moim zdaniem, rozważania poświęcone samotności. Autor w tej części łączy w jedną całość analizy i odwołania historyczne oraz próbę rekonstrukcji różnych sposobów rozumienia samotności z polemikami, w których odwołując się do historycznych i współczesnych przykładów, chce jednocześnie zmienić tradycyjny, czy też potoczny sposób rozumienia samotności. Centralna dla tej części opozycja to: samotność – wspólnota, wokół której ogniskują się analizy Habilitanta przyjmując różne wersje: od analiz poszczególnych koncepcji Bierdiajewa, y Gasseta, po bardziej ogólne jak w rozdziale 7 i 10. Ta opozycja jest interesująca, daje ona autorowi możliwość nowego ujęcia samotności, polegającego- jak sam to określa – na dialektycznym jej przeformułowaniu, to relacyjne ujęcie otwiera inny sposób przemyślenia samotności. Zwykle przynajmniej od Arystotelesa, co w kilku miejscach w swoich tekstach zaznacza Habilitant- samotność przeciwstawia się naturze ludzkiej określanej jako społeczna, co mieści się w formule *zoon politikon*. Poza *polis*, czyli poza społecznością żyją zwierzęta i bogowie, którzy *polis* nie potrzebują. Ale co warto dodać, opozycję wobec życia w polis nie tworzy tylko odniesienie do zwierzęcia i bogów, lecz także coś na co wskazuje greckie słowo *idiotes*, pierwotnie oznaczające kogoś żyjącego poza miastem. Tak więc dr. P. Domeracki zmierza w swoich wywodach do zmiany tradycyjnego

pojmowania samotności, na rzecz relacyjnego, w którym samotność pojęcie wieloznaczne przyjmuje także pozytywne znaczenie.

Czego mi w czwartej części rozprawy, czy w ogóle w analizach dr. P. Domerackiego, brakuje, to osobnego miejsca poświęconego E. Levinasowi. Myślę, że zasługiwał on na osobny rozdział w monografii. Co prawda Habilitant umieszcza go w gronie „klasyków filozofii samotności" i poświęca mu w różnych miejscach sporo uwagi, ale nie wykorzystuje do końca, jak sądzę, tego, co w filozofii Levinasa jest napisane o samotności. Szczególnie dotyczy to tych rozważań, które odnoszą się do kwestii erosa i separacji. Nie wliczam w to tych elementów twórczości Levinasa, która pojawiła się wraz z publikacją ineditów, chodzi o fragmenty powieści oraz zebrane wystąpienia autora *Całości i nieskończoności,* zob. E. Levinas, *Oeuvres Completes* Vol. 2-3. Jest tam bardzo dużo ciekawego materiału poświęconego samotności. W klasycznych i dostępnych po polsku tekstach jest także sporo interesującego materiału. Na przykład analiza separacji łączy się z problemem cielesnego usytuowania, a więc podkreśla rolę ciała przy tworzeniu się ontologicznej samotności podmiotu. Tego wątku Habilitant w ogóle nie uwzględnia, człowiek w jego ujęciu jest psychologicznie, moralnie, ontologicznie samotny, ale jakby nie miał ciała, co zatem, można by zapytać, go separuje, czy dokładniej umieszcza, pozycjonuje jako konkretne ja w przestrzeni i czasie?

Podsumowując, ta napisana jasnym językiem książka prezentuje jedno z ważnych zagadnień w obrębie współczesnej filozofii. Autor w przekonujący sposób przedstawiła najpierw rekonstrukcje stanowisk, następnie racje, które stoją za obroną jego własnego stanowiska. Poza powtórzeniami, obecnymi w wielu miejscach rozprawy, książkę można uznać za rzetelne dzieło naukowe. Bez wątpienia można zaliczyć Habilitanta do grona osób, które wzbogaciły obszar rozważań filozoficznych nad tym ważnym tak dla etyki, jak i antropologii filozoficznej zagadnieniem, jakim jest samotność.

2.Aktywność naukowa i osiągnięcia dydaktyczne

Dr P. Domeracki deklaruje we wniosku uczestnictwo w licznych konferencjach naukowych międzynarodowych i ogólnopolskich. Choć ilość konferencji, w których uczestniczył i które współorganizował, jest imponująca (prawie 40), to jednak nie ma na liście żadnej konferencji zagranicznej. Habilitant był sekretarzem i współwykonawcą jednego grantu NCN „Opracowanie zasad kształtowania postaw sprzyjających wdrażaniu zrównoważonego

rozwoju" (kierownik grantu prof. Włodzimierz Tyburski) oraz kierownikiem i wykonawcą dwóch grantów wydziałowych Wydziału Humanistycznego UMK w Toruniu.

Działa on także bardzo aktywnie jako popularyzator filozofii tak w formie licznych wykładów organizowanych przez instytucje kultury, szkoły i fundacje, jak i w ramach działalności medialnej organizowanej przez ogólnopolskie i lokalne rozgłośnie polskiego radia. Dr. P. Domeracki jest członkiem krajowych (między innymi PTF, PTE) i międzynarodowych (dokładniej jednego The International Institute for Hermeneutics) stowarzyszeń. Pozostając w ścisłym gronie redaktorów czasopism „Ruchu Filozoficznego", „Studiów Antycznych i Mediewistycznych" , „Studiów z Etyki i Edukacji Globalnej" gdzie opublikował, recenzował i przygotowywał do druku liczne artykuły.

Pracując od 2007r na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu dr. P. Domeracki był promotorem pomocniczym jednej pracy doktorskiej, wypromował 7 prac licencjackich, był także promotorem 5 prac magisterskich. Warto także dodać, że w ankietach studenckich uzyskiwał bardzo wysokie oceny swoich zajęć dydaktycznych. Oprócz zajęć prowadzonych na UMK w Toruniu, Habilitant był wykładowcą na Politechnice Gdańskiej, w Wyższej Szkole Bankowej w Toruniu, ponadto uczy etyki w VII Liceum Ogólnokształcącym w Toruniu.

Biorąc pod uwagę wszystkie przedstawione powyżej fakty, a przede wszystkim uznając, iż monografia Piotra Domerackiego *Horyzonty i perspektywy monoseologii. Filozoficzne studium samotności* jest osiągnięciem badawczym w dziedzinie etyki i antropologii filozoficznej wnioskuję o nadanie mu stopnia doktora habilitowanego.

Marek Drwięga

Marek Drwięga